

TERRY
PRATCHETT

SVOBODNEJ NÁROD

PŘÍBĚH ZE ZEMĚPLOCHY

V sérii *Úžasná Zeměplocha*

v nakladatelství Talpress dosud vyšlo:

BARVA KOUZEL

LEHKÉ FANTASTIČNO

ČAROPRÁVNOST

MORT

MAGICKÝ PRAZDROJ

SOUDNÉ SESTRY

PYRAMIDY

STRÁŽE! STRÁŽE!

ERIK

POHYBLIVÉ OBRÁZKY

SEKÁČ

ČARODĚJKY NA CESTÁCH

MALÍ BOHOVÉ

DÁMY A PÁNOVÉ

MUŽI VE ZBRANI

TĚŽKÉ MELODIČNO

ZAJÍMAVÉ ČASY

MAŠKARÁDA

OTEC PRASÁTEK

HRRR NA NĚ!

NOHY Z JÍLU

POSLEDNÍ KONTINENT

CARPE JUGULUM

PÁTÝ ELEFANT

PRAVDA

ZLODĚJ ČASU

NOČNÍ HLÍDKA

POSLEDNÍ HRDINA

PODIVNÝ REGIMENT

TERRY PRATCHETT

SVOBODNEJ NÁROD

TALPRESS

Copyright © 2003 by Terry and Lyn Pratchett
Translation © 2004 by Jan Kantůrek
Cover © 2003 by Paul Kidby

This edition is published by arrangement with Transworld Publishers, a division of The Random House Group Ltd.
All rights reserved.

Všechna práva vyhrazena. Žádnou část této knihy není dovoleno použít nebo jakýmkoliv způsobem reprodukovat bez souhlasu nakladatele.

ISBN 978-80-7197-514-4 (ekniha)

KAPITOLA 1

Dobře provedené „beng“

Některé věci začínají dříve než věci jiné.

Byla to jen taková malá letní přeháňka, ale zdálo se, že jí to nikdo neřekl, a tak lila dolů vodu stejně prudce, jako kdyby byla zimní bouří.

Slečna Bystromila Klíšťová využívala toho byť by chabého úkrytu, který ji poskytovalo řídké křoví, a zkoumala vesmír. Deště si nevšímalá. Čarodějky schnou rychle.

Výzkum vesmíru byl v jejím případě prováděn pomocí dvou větévek, děravého kamene, vejce, jedné slečniny punčochy, která byla také děravá, špendlíku, kousku papíru a malého špačka tužky. Oproti mágům jsou čarodějky zvyklé vystačit si s málem.

Předměty byly posvazovány a zkrouceny dohromady, takže tvořily... zařízení. Když do něj slečna Klíšťová strčila, pohybovalo se velmi zvláště. Tak například se zdálo, že jedna z větévek prošla vajíčkem, vylezla na druhém konci celá a nezanechala na vejci ani tu nejmenší stopu.

„Ano,“ řekla si tiše pro sebe, když jí déšť začal stékat přes okraj klobouku. „Je to tam. Nepopíratelné zvlnění ve stěnách světa. Velmi znepokojivé. Má-

me tady pravděpodobně nějaký jiný svět, který se pokouší o kontakt. To je vždycky špatné. Měla bych se tam vypravit. Jenže... podle toho, co mi říká můj levý loket, už tam nějaká čarodějka je...”

„Takže ona si to tam vyřídí,“ řekl slabý a prozatím tajemný hlas, který vycházel slečně Klíšťové od někud od kotníku.

„Ne, to by nebylo dobré. Tím směrem leží křídová zem,“ zavrtěla hlavou slečna Klíšťová. „Na křídě žádnou dobrou čarodějkou nevychováš. Ta věcička je sotva tvrdší než jíl. Na to, aby vyrostla pořádná čarodějka, je třeba dobrý tvrdý kámen, to mi věř.“ Slečna Klíšťová starostlivě zavrtěla hlavou a do okolí se rozlétly kapky vody z jejího klobouku. „Jenže moje lokty jsou většinou velmi spolehlivé.“*

„Proč se o tom ale máme dohadovat? Pojdme a podívejme se,“ řekl hlásek. „Tady se nám stejně nijak zvlášť nevede, nebo si myslíš něco jiného?“

To byla pravda. Nížiny nebyly pro čarodějky žádný ráj. Slečna Klíšťová vydělávala drobné peníze tím, že tu a tam někomu vypomohla lékem nebo lékařskou radou, a také předpovídáním neštěstí**. V noci

* Pozn. autora: *Lidé často říkají takové věci jako: naslouchej svému srdci, ale čarodějky se už dávno naučily naslouchat i jiným věcem. Nevěřili byste, co všechno by vám mohly prozradit například vaše vlastní ledviny.*

** Pozn. autora: *Obyčejné věstkyně štěstí vám většinou prorokují to, co chcete, aby se vám přihodilo. Čarodějky vám říkají to, co se vám stane, ať se vám to líbí nebo ne. Je to zvláštní, ale o co jsou čarodějky více přesné, o to méně jsou populární.*

obvykle přespávala ve stodolách nebo chlévech. Dva-
krát už ji během této cesty hodili do vesnického ryb-
níka.

Vytáhla z kapsy popraskaný talíř a nalila do něj
dešťovou vodu, která se jí nashromáždila za okrajem
klobouku. Pak z druhé kapsy vytáhla lahvičku in-
koustu a přilila ho do vody právě tolik, aby se zbar-
vila do černa.

Potom nad kloboukem spojila ruce, aby zabránila
dešti padat na černou hladinu, a zaposlouchala se do
toho, co jí říkaly oči.

Tonička Bolavá ležela na břiše u říčky a lechtala
pstruha. Líbilo se jí, jak se pstruzi smějí. Smích z nich
vycházel v bublinách.

O kousek dál, tam, kde se říční břeh měnil v ja-
kousi oblázkovou pláž, si hrál její bratr Čestmír s hrstí
klacíků a pravděpodobně se matlal něčím ulepeným.

Čestmír se dovedl ulepit téměř čímkoliv. Mohli
jste ho vykoupat a osušit, a stačilo pak nechat ho pět
minut uprostřed dokonale čistého pokoje a Čestmír
byl celý ulepený. Ne že by našel něco, co lepilo. Prostě
byl ulepený. Jinak s ním ale nebyly celkem žádné potí-
že, pokud jste stačili dohlédnout na to, aby nejedl žáby.

Malý kousek v Toniččině hlavě měl jakési pochyb-
nosti o jejím jméně. Byla pojmenovaná po obou ba-
bičkách, Marie Tonička, tedy Marie Antoaneta, jak
žertovala její maminka, jenže on jí stejně nikdo jinak
než Toničko neřekl. Měla devět roků a cítila, že Ma-
rie Antoaneta je jméno, se kterým nebude život právě
jednoduchý. Kromě toho se právě minulý týden roz-
hodla, že až vyroste, chce být čarodějkou, a byla si

jistá, že ani Marie, ani Tonička se k tomu nehodí. Lidé se jí budou smát.

Další, větší část Toniččina mozku se zabývala slovem „rebarbora“. Nebylo to slovo, na které by asi právě teď myslelo mnoho lidí. Zatímco prsty šimrala pstruha pod bradou, převalovalo se jí to slovo v hlavě pořád dokola. Rebarbora... podle slovníku její babičky to bylo slovo, kterým se, mimo oné zeleniny, z níž vaříme kompoty a pečeme koláče, označoval „nejasný, hluboký zvuk tvořený šepotem a tlumeným rozhovorem většího počtu lidí“. Toničke se zvuk toho slova líbil. Vyvolával v ní představu tajemných lidí v dlouhých pláštích, kteří si kdesi za zavřenými dveřmi šeptají důležitá tajemství: *rebarborarebarborarebarbora...*

Přečetla ten slovník celý. Nikdo jí neřekl, že se to od dětí jejího věku nečeká.

Právě když myslela na tohle, uvědomila si, že šťastný pstruh uplaval. Několik centimetrů od její tváře ale plavalo na vodě něco jiného.

Byl to kulatý košík ne větší než půlka kokosového ořechu, natřený něčím, co utěsnilo mezery v proutí a umožňovalo mu plavat. V něm stál malý mužík, vysoký sotva patnáct centimetrů. Měl záplavu ryšavých vlasů, do nichž si jako ozdoby vpletl několik pírek, korálek a kousků barevných hadříků. Rudý plnovous byl stejně neupravený jako vlasy. Ten kousek jeho těla, který nebyl pokryt modrým tetováním, byl pokryt malým kiltem. Mužík na ni hrozil pěstí a ječel:

„Kristusmaríja! Vodpal vodtuto, ty vylíznutá pako holka! Pálí sem Zelená kebulé!“

S těmi slovy škubl za provázek, který visel z boku

podivného plavidla do vody, a na hladinu se vynořil druhý rudovlasý mužík, celý udýchaný.

„Nejní čas na rybačku!“ oznámil mu první mužík a vytáhl ho na palubu. „De Zelená kebulé!“

„Kristusmaríja!“ vykřikl potápěč, ze kterého stékaly pramínky vody. „Berem kramle!“

Pak se chytil maličkého vesla a rychlými pohyby sem a tam uvedl košík do pohybu.

„Promiňte,“ volala za nimi Tonička, „vy jste víly?“

Odpověď však nedostala. Maličký člun zmizel v rákosí.

Asi ne, řekla si Tonička.

Pak ke svému temnému potěšení zaslechla rebarboru. Bylo bezvětrí, ale listí na větvích osik, jimiž byly porostlé břehy říčky, se začalo chvět a šumět. Stejně tak rákosí. Neohýbalo se, jen se kymácelo sem a tam. *Všechno* se maličko rozostřilo, jako kdyby se něco chopilo světa a třáslo s ním. Vzduch svištěl. Lidé si šeptali za zavřenými dveřmi...

Říčka hned pod břehem začala bublat. Nebylo tady nijak hluboko – voda by Toničce sahala sotva po kolena –, ale najednou byla temnější a tak nějak... mnohem hlubší.

Udělala několik kroků zpět těsně předtím, než z vody vyprýstily dvě dlouhé vyzáblé ruce a zuřivě zatápaly na břehu přesně v místě, kde před okamžikem stála. Na okamžik zahlédla hubenou tvář s dlouhými ostrými zuby, *obrovské* kulaté oči a mokré prameny zelených vlasů podobných vodnímu sítí a vzápětí podivný tvor zmizel pod hladinou.

Ve chvíli, kdy se nad zelenou tvář zavřela voda, už Tonička pádila po břehu k malé pláži, kde si Čest-

mír připravoval žabí koláčky. Sebrala dítě ze země v okamžiku, kdy se na hladině v zátočině objevila řada bublin. Voda znovu zavířila, vylétl z ní tvor se zelenými vlasy a dlouhé ruce se zařaly do oblázků v místě, kde si ještě před okamžikem Čestmír hrál. Pak obluda zaječela a znovu zmizela ve vodě.

„Já ci *čů-at!*“ zaječel Čestmír.

Tonička si ho nevšímalá. Se zamyšleným výrazem sledovala hladinu říčky. To je divné, myslela si. Měla bych *mít* strach, ale mám jenom zlost. Nebo spíš... cítím strach, tam někde uvnitř, jako rozpálenou kuličku, ale ta zlost ho nepustí ven...

„Česti ce ce *ce čů-at!*“ ječel Čestmír.

„Tak do toho,“ pobídla ho Tonička nepřítomně. Na břeh říčky stále ještě narážely drobné vlnky.

Nemá cenu o tomhle někomu vyprávět. Dospěláci, kteří by byli v dobré náladě, by řekli: „Jakou má to dítě představitost.“ A ti ostatní asi jen: „Nevymýšlej si báčorky!“

Byla pořád hrozně rozzlobená. Jak si může nějaká taková obluda vůbec dovolit objevit se v řece? Zvlášť taková... taková... divná. Co si o sobě myslí?

Takhle v duchu přemítala Tonička cestou domů. Teď bychom se na ni mohli lépe podívat. Začneme u bot. Boty má velké a těžké, otec jí je už mnohokrát vyspravil a před ní patřily několika sestrám. Tonička si musí vždycky obléct více párů ponožek, aby jí nepadaly z nohy. Jsou opravdu *velké*. Tonička se někdy cítí jako člověk, který je na světě jenom kvůli tomu, aby se mohly boty přesouvat z místa na místo.

Má na sobě samozřejmě i šaty. I ty patřily něko-

lika sestrám před ní a byly už tolikrát obráceny rubem ven, lícem dovnitř, vrškem dolů a spodkem nahoru, předkem dozadu a zadkem dopředu, že už měly být dávno vyhozeny. Ale Toničce se docela líbí. Sahají jí až ke kotníkům, a ať už byly na začátku jakékoliv barvy, teď jsou světle modravé, což je shodou okolností tatáž barva, jakou mají motýli třepotající se vedle pěšiny. Pak tady máme Toniččinu tvář. Je lehce růžová a lemovaná hnědými vlasy. Nic zvláštního. Její hlava by mohla zajímat toho, kdo by ji pozoroval – například v talíři černé vody – hlavně proto, že je maličko větší, ale dá se předpokládat, že k ní tělo časem doroste.

Pak půjdeme ještě kousek výš a dál, až se stezka pod námi změní v bílou stužku a Tonička a její bratr ve dvě malé tečky. A pak je tady její země...

Nazývají ji Křída. Zelené nížiny se vlní pod horkým sluncem nejparnějšího léta. Odsud shora vypadá stádo ovcí, které se velmi pomalu pohybuje po krátké trávě, jako mráčky pokrývající zelenou oblohu. Tu a tam po trávě pádí ovčáctí psi podobní kometám. A pak, když se oko ještě o něco zvedne, se to všechno změní v dlouhý zelený pahorek ležící jako obrovská velryba ve světě...

...obklopeném inkoustově černou dešťovou vodou v klobouku.

Slečna Klíšťová zvedla hlavu.

„Ta malá stvoření v člunu, to byli Nac mac Fíglové!“ řekla. „Nejobávanější ze všech vílích ras! Dokonce i trollové utečou, než by se srazili se Svobodným národem! A jeden z nich ji *varoval!*“

„Takže ona je čarodějka, žejo?“ řekl hlásek.

„V tomhle věku? Nemožné!“ zavrtěla hlavou slečna Klíšťová. „Nezbyl tam nikdo, kdo by ji učil. Na Křídě už dávno žádné čarodějky nežijí. A přece... neměla strach...“ Déšť ustal. Slečna Klíšťová zvedla hlavu a upřela pohled směrem ke Křídě, která se zvedala nad šedými propletenými mraky. Byla asi deset kilometrů daleko.

„To dítě potřebuje dohled,“ řekla. „Ale křída je moc *měkká*, než aby na ní vyrostla čarodějka...“

Vyšší než Křída byly jen hory. Tyčily se, ostré a purpurové a šedé, a jejich vrcholky zdobila rozsáhlá sněhová pole. Sněhové jazyky splývaly i v létě hluboko pod vrcholky. „Nevěsty nebes,“ řekla o nich jednou babička Bolavá a to bylo něco neuvěřitelného, protože Tonička si už ani nepamatovala, kdy babička něco řekla naposled, natož aby promluvila o něčem jiném než o ovcích. A kromě toho to bylo dokonale výstižné. Přesně tak hory vypadaly v zimě, kdy byly celé bílé a halil je, jako nevěsty závoje, poletující sníh.

Babička užívala stará slova a občas přišla s podivným starým příslovím nebo rčením. Neříkala pahorkatině Křída, říkala jí vždy jen „důliny“. Na důlinách nesejou hrách, myslívala si Tonička, a tak si to slovo zapamatovala.

Přišla na hospodářství.

Lidé měli sklony si Toničky nevšímat. Nebyla v tom lhostejnost ani krutost, ale hospodářství bylo velké a každý se musel starat o své povinnosti. Tonička ty svoje konala velmi dobře a tak se stala, svým způsobem, neviditelnou. Byla dojičkou a mléčnou děveč-

kou, a to velmi dobrou. Dokázala utlouci lepší máslo než její matka a lidé se pochvalně zmiňovali o tom, jak skvělý dokáže udělat tvaroh a domácí sýr. Byl to dar. Občas, když do vesnice přišli potulní učitelé, šla za nimi a dostalo se jí kousku vzdělání. Většinou ale pracovala v mlékárně, kde bylo neustále šero a zima. Líbilo se jí to. Znamenalo to, že dělá něco pro hospodářství.

Přesně se jejich hospodářství *říkalo* Domácí farma. Otec si ji pronajal od barona, kterému patřila země, ale Bolaví na ní hospodařili už víc než stovku let, takže, jak říkal její otec (většinou večer, potom co si dal občas několik piv, ale i pak ještě hezky tiše) podle toho, co si *země* pamatuje, je jí jasné, že už dávno patří Bolavým. Toniččina matka ho vždy napomínala, ať tak nemluví, i když baron se k Bolavým vždy choval s respektem, přestože babička zemřela už přede dvěma roky. Baron o ní řekl, že to byla nejlepší pastýřka v okolních kopcích široko daleko. Místní lidé si vůbec říkali, že na současné poměry je baron ještě slušný. Toniččina matka vždycky říkala, že se vyplácí být k němu uctivý a zdvořilý a že i takový člověk má své vlastní smutky a bolesti.

Toniččin otec ale někdy trval na tom, že vždycky existovali nějakí Bolaví (Bulaví, Boleví, Bolováni – jak se to právě psalo, nebylo důležité), o nichž se zmiňují staré dokumenty už celé stovky a stovky let. Měli okolní kopce ve svých kostech, říkal, a pastýři ovčí existovali odpradáвна.

Tonička se díky tomu cítila docela pyšná, takovým trošku zvláštním způsobem, protože člověk by mohl být stejně pyšný na předky, kteří by se toulali

světem, nebo občas zkusili dělat něco jiného či nového. Jenže každý člověk je rád, když může být pyšný alespoň *na něco*. A od chvíle, kdy si pamatovala věci, vzpomínala, jak slyšela otce a další tiché, pomalé muže z okolí vyprávět Žert, ten, který se předával ústním podáním od Bolavého k Bolavému už dobrou stovku let.

Otec říkával: „Tak máme další den pryč a já jsem pořád Bolavý,“ nebo: „Vstávám Bolavý a Bolavý chodím spát,“ někdy jen: „Jsem Bolavý od hlavy k patě.“ Když jste tenhle vtip slyšeli potřetí, už vám nepřípádal tak legrační, ale chybělo by jí, kdyby otec variaci na dané téma alespoň jednou týdně neřekl. Ty žerty nemusely být legrační, byly to *otcovy* žerty. A tak nebo tak, bez ohledu na to, jak se jejich vypravěči a Toniččini předci právě psali, Bolaví zůstávali, Bolaví neodcházel.

V celé kuchyni nikdo nebyl. Matka pravděpodobně odběhla ke střihačským ohradám, aby mužským, kteří tento týden stříhali ovce, zanesla nějaký oběd. Její sestry Hanka a Hýčkanka tam byly taky, stáčely rouna a věnovaly svou pozornost některým z mladíků. Během střihačí sezony byly vždycky docela ochotné přiložit u ohrad ruku k práci. Nedaleko velkého černého sporáku byla police, jíž Toniččina matka říkala Knihovna babičky Bolavé, protože se jí líbila představa, že má knihovnu. Všichni ostatní jí říkali Babiččina police.

Byla to malá police, protože knihy byly vklíněny mezi sklenicí kandovaného zázvoru a porcelánovou pastýřkou, kterou Tonička vyhrála na trhu, když jí bylo šest.

V polici bylo jen šest knih, když nepočítáte objem-

nou kroniku farmy, která se podle Toničky nemohla počítat za opravdovou knihu, protože jste si ji museli sami psát. Pak tam byla Velká encyklopedie. Kalendář, který se každý rok měnil za nový. A hned vedle byl svazek *Choroby ovcí*, který měl dvojnásobný objem díky obrovskému počtu záložek, které tam babička nastrkala.

Babička Bolavá byla odbornicí na ovce, i když jim neřekla jinak než „pytel kostí, zuby a oči, které jen hledají, jakým novým způsobem by mohly odejít ze světa“. Ostatní pastýřky neváhaly přijít za babičkou mnoho mil a požádat ji, aby šla s nimi a vyléčila jejich ovce z potíží a chorob. Říkaly, že babička má Dotek, i když *ona* říkala, že nejlepší lék pro takovou ovci, stejně jako pro mužského, je pomazání terpentýnem, pepelná nadávka a kopanec do... Na mnoha místech z knihy trčely kousky papíru popsané babiččinými vlastními předpisy na léčení ovčích chorob. Většinou byl jejich hlavní složkou terpentýn, ale někde také nadávky.

Vedle *Chorob ovcí* byl zasunut tenký svazeček, který se jmenoval *Květena Křídly*. Pastviny dole byly plné prapodivných drobných rostlinek, jako dlužicha, šušarda, šanta, jinochlup, hůlek, záplevák nebo zaječí ocásek, a byly mezi nimi i rostlinky tak malé, že je nedokázaly spást ani ovce. Na Křídě musely být kytky odolné a mazané, když chtěly přežít ovce v létě a sněhové vichřice v zimě.

Většinu černobílých květin někdo už dávno vybarvil. Na předsádce bylo napsáno Marie Stejskalová, což bylo babiččino jméno, než se vdala. Nejspíš si myslela, že jméno Bolavý je o něco lepší než Stejskal.

A nakonec tady byla *O vílách a skřítcích – kniha pohádek pro všechna hodná dítká*, kniha tak stará, že v době jejího vzniku se mluvilo úplně jinak.

Tonička vylezla na židli a vytáhla knihu z police. Pak obracela listy tak dlouho, až přišla ke stránce, kterou hledala, a chvíli si ji prohlížela. Nakonec vrátila svazek na místo, židli přisunula zpět ke stolu a otevřela skříň s porcelánovým nádobím.

Vzala hluboký talíř, přešla k zásuvce, vytáhla krejčovský metr, který její matka používala při šití, a talíř změřila.

„Hmm,“ řekla si sama pro sebe. „Dvaadvacet centimetrů. Proč to tam prostě nenapíšou?“

Natáhla se, sundala ze stěny největší pánev, tu, na níž se dala udělat snídaně pro půltucet lidí, vzala několik sladkostí ze sklenice na polici a nasypala je do starého papírového sáčku. Pak, k jeho nepříjemnému překvapení, zvedla ze země Čestmíra a vydala se k potoku.

Tam všechno vypadalo docela normálně, ale ona byla rozhodnutá, že *tím* se nedá ošálit. Všichni pstruzi zmizeli a nezpíval jediný pták.

Na říčním břehu si našla místo s křovím té správné velikosti. Pak co nejbliž vody zatloukla do země kus dřeva tak hluboko, jak to jen šlo, a přivázala k němu papírový sáček s bonbony.

„Bonbóny, Čestíku,“ zavolala.

Pak pevně sevřela těžkou pánev a schovala se za křoví.

Čestmír se přibatolil k bonbonům a pokusil se vzít si sáček. Ten se ani nehnul.

„Budeš čů-at!“ zaječel, protože to byla výhrůžka,

která obvykle zabírala. Buclatými prstíky zaútočil na uzly provázku.

Tonička ostražitě pozorovala hladinu vody. Opravdu tmavla? Byla zelenější? A tamto tam dole, jsou to jenom řasy? A ty bublinky, které se přibližují..., že by pstruh, který se směje?

Ne.

Vyrazila ze svého úkrytu a máchla pánví jako pálkou. Ječící obluda, která vyskočila z vody, potkala pánev letící opačným směrem. Ozvalo se hlasité zazvonění. *Bong.*

Bylo to dobré zazvonění, končilo dlouhým *ojioji-ojiojinnnnnngggg*, což je značka kvalitního úderu.

Stvoření na okamžik znehybnělo ve vzduchu a do říčky šplouchlo několik zubů a kousků zelené řasy. Pak se zelené tělo sesulo zpět a se silným zabubláním zmizelo pod vodou.

Voda se vyčistila a znovu se změnila na starou známou říčku, mělkou a ledově chladnou, jejíž dno bylo poseto oblázky.

„Ceš, ceš, *ceš* koko!“ ječel mezitím Čestmír. Když měl na dosah nějaké sladkosti, nevšímal si ničeho, co se dělo kolem.

Tonička rozvázala provázek a podala mu sáček. Zhltal bonbony s nesmírnou rychlostí, jak to ostatně dělal se sladkostmi vždycky. Počkala, až se vyzvracel, vzala ho za ruku a zamyšleně se vracela domů.

V blízkém rákosí těsně nad zemí se ozvaly slabé hlasy, které šeptaly:

„*Kristusmaríja! Tý, Boby, viděls to samý?*“

„*No jo! Měli bysme prásknout do koní a písknout Velkému, že sme tu bosorbabu namákli!*“

Slečna Klíšťová poklusávala prašnou cestou. Čarodějky jsou velmi nerady, když je někdo vidí spěchat, nebo dokonce běžet. Je to neprofesionální. Jsou také nerady, když je někdo vidí nosit věci, a ona měla na zádech stan.

Taky se za ní táhly obláčky páry. Čarodějky vysychají zevnitř.

„A jakou to mělo zubatou tlamu!“ prohlásil tajemný hlásek, tentokrát odněkud z jejího klobouku.

„Já vím!“ odpověděla popuzeně slečna Klíšťová.

„A ona si vyskočí a praští do toho!“

„Ano, já *vím*!“

„Jen tak, jako když nic!“

„Ano. To bylo velmi působivé,“ přikývla slečna Klíšťová. Pomalu jí docházel dech. Kromě toho už se ocitla na prvních úbočích „důlin“ a na křídě jí to tak nešlo. Potulná čarodějka má ráda pevnou půdu pod nohama, ne nějaký nerost, měkký tak, že se dá řezat nožem.

„Působivé?“ vypísl hlásek. „Vždyť použila svého bratra jako *návnadu*!“

„Úžasné, že?“ přikývla slečna Klíšťová. „Tak rychle a správná úvaha..., ale ne, ne...“ Zpomalila a u první kamenné zídky, oddělující pole, se zastavila a opřela se o ni, protože se jí zmocnila vlna nevolnosti.

„Co je? Co se děje?“ vykřikl hlásek na klobouku. „Málem jsi mě shodila!“

„To je ta mizerná křída! Už ji cítím. Dokážu provozovat magii na pořádné zemi, na kameni mi to nedělá potíže a na jílu nejsem špatná, i když..., ale

křída není ani ryba, ani rak! Jsem velmi *citlivá* na geologické podmínky.“

„Co se mi to tady pokoušíš říct?“ odpovídal hlásek.

„Křída... to je hladová zem. Já... na křídě nemám skoro žádnou moc.“

Stále neviditelný vlastník hlasu řekl: „Máš v úmyslu omdlít?“

„Ne, to ne! To ta magie, která nefunguje...“

Slečna Klíšťová nevypadala jako čarodějka. Většina čarodějek tak vlastně nevypadá, hlavně ne ty, které putují z místa na místo. Když někdo putuje mezi nevzdělanými, pak vypadat jako čarodějka může být nebezpečné. Z toho důvodu neměla žádné okultní šperky ani bižuterii, magický nůž ani stříbrný pohár se vzorkem lebek a propletených kostí a nenosila koště, z jehož konce by vyletovaly magické jiskérky, protože to všechno jsou drobné náznaky, že by někde nedaleko mohla být čarodějka. V jejích kapsách byste nenašli nic kouzelnějšího než pár proutků, možná kousek provázku, minci či dvě a pochopitelně magický talisman.

Každý široko daleko nosil talismany a slečna Klíšťová došla k názoru, že kdyby neměla magický talisman, mohli by si o ní lidé myslet, že je čarodějka. Když jste chtěli být čarodějkou, museli jste být dost mazaní.

Slečna Klíšťová *měla* špičatý klobouk, ale byl to klobouk takticky tajnosnubný a špičatý jen tehdy, když si to přála.

Jediná věc v její kabele, která by mohla vyvolat nějaké podezření, byla malá, umaštěná knížečka s ná-

zvem Úvod do únikologie od Velkého Merliniho. Jestliže je jedním z možných nebezpečí vašeho povolání to, že vás hodí se spoutanýma rukama do jezírka, pak schopnost uplavat třicet metrů pod vodou plně oblečená či umění ukrývat se pod vodou a dýchat dutým stéblem rákosu nejsou absolutně k ničemu, pokud nejste opravdu *špičkoví* machři na uzly.

„Takže ty tady nedokážeš čarovat?“ zajímal se hlásek za kloboukem.

„Přesně tak. Nedokážu,“ přikývla slečna Klíšťová.

Když zaslechla cinkot, zvedla hlavu. Po bílé cestě se blížilo podivné procesí. Z větší části se skládalo z oslů, kteří táhli malé vozíky pokryté pestrobarevnými plachtami. Vedle vozů kráčeli lidé zaprášení skoro do pasu. Byli to hlavně muži, barevně oblečení – nebo alespoň v oblečení, které bylo barevné předtím, než ho jeho majitelé vláčeli celé roky prachem a blátem – a každý z nich měl na hlavě podivný hranatý klobouk.

Slečna Klíšťová se usmála.

Vypadali jako podomní brusiči a dráteníci, ale ona dobře věděla, že by se mezi nimi nenašel jediný, který by uměl zaletovat konev na čaj. Prodávali neviditelné věci. A potom, co vyprodali své zboží, pořád ho měli dost. Prodávali to, co každý potřeboval, ale málokdo chtěl. Prodávali klíče k vesmíru lidem, kteří ani nevěděli, že je zamčený.

„*Nemůžu* čarovat,“ opakovala slečna Klíšťová a narovнала se. „*Ale můžu* to někoho naučit!“

Tonička celý zbytek dopoledne pracovala v mlékárně. Bylo potřeba zpracovat tvaroh.

K obědu byl chléb s džemem. Matka jí řekla: „Dnes přijedou do města učitelé. Jestli máš hotovou práci, můžeš za nimi jít.“

„Ano, ráda,“ souhlasila Tonička a v duchu dodávala: je tady jedna nebo dvě věci, o nichž bych se ráda něco dozvěděla.

„Dobrá, můžeš jim vzít půl tuctu mrkví a jedno vejce. Jistě se jim bude hodit, chudákům,“ pokračovala matka.

Tonička si po obědě ty věci vzala a vypravila se do městečka pro svůj, vejce hodný, díl vzdělání.

Místní hoši většinou postupně přebírali řemeslo svých otců, nebo se alespoň v městečku či nejbližším okolí vyučili řemeslu nebo zaměstnání u otce některého ze svých kamarádů. Od děvčat se čekalo, že rostou proto, aby se stala něčími manželkami. Taky se od nich čekalo, že se naučí číst a psát, protože to se počítalo za lehké domácí zaměstnání, za hračičku, která hochy zbytečně odvádí od vážných povinností.

Na druhé straně si každý také uvědomoval, že tady je několik věcí, které by měli znát i hoši, aby přestali plýtvat časem na nesmyslné úvahy typu „Co je tam na druhé straně hor?“ nebo „Kde se bere ten déšť, co padá z nebe?“.

Všechny rodiny v městečku si každoročně kupovaly výtisk Kalendáře, protože i v něm byla jistá dávka vzdělání. Kalendář byl velký a silný a tiskli ho kdesi daleko odsud a byla v něm spousta údajů o věcech, jako jsou fáze měsíce a správný čas, kdy sázet fazole. Většinou obsahoval i nějaká proroctví týkající se nastávajícího roku a zmiňoval se o vzdálených místech s podivnými jmény jako Klač nebo Baiona. To-

nička dokonce v Kalendáři viděla obrázek Klačě. Byl na něm velbloud stojící v poušti. Význam těch slov znala proto, že jí je vysvětlila matka. A to pro ni byl Klač – velbloud v poušti. Přemýšlela, jestli v tom není ještě něco jiného, ale zdálo se, že víc než že Klač = velbloud v poušti, nikdo neví.

A právě v tom byla ta potíž. Když nenajdete nějaký způsob, jak to zarazit, lidé se budou pořád na něco vyptávat. A právě v tom byli užiteční učitelé. Horami jich putovaly celé skupiny spolu se skupinami dráteníků, malých kovářů, zázračných léčitelů, podomních obchodníků s látkami, věstců šťastné budoucnosti a dalšími toulavými obchodníky, prodávajícími věci, které lidé nepotřebovali každý den, ale občas shledávali užitečnými.

Přesouvali se od vesnice k vesnici a dávali krátké lekce z různých předmětů. Drželi se stranou od ostatních poutníků a ve svých potrhaných barevných rouchách a čtvercových kloboucích vypadali velmi tajemně. Používali dlouhá slova jako třeba *zkorodované* železo. Žili drsným životem a živili se potravou, kterou dostávali za lekce, které dávali každému, kdo byl ochoten jim naslouchat. Když je nikdo ochotný poslouchat nebyl, dali si třeba pečeného ježka. Spali pod hvězdami, které dokázali učitelé matematiky spočítat, učitelé astronomie změřit a učitelé literatury pojmenovat. Učitelé zeměpisu se zase dokázali ztratit i v řídkých hájcích a chytit se do medvědíh pastí.

Lidé je povětšinou viděli rádi. Naučili toho děti dost na to, aby je umlčeli, což byl vlastně ten hlavní důvod. Na druhé straně je lidé vždycky v podvečer

vyhnali z vesnice, aby jim náhodou v noci za nehty nezůstalo nějaké to kuře.

Dnes se pestrobarevné budky a stany rozložily těsně za vesnicí. Za nimi byla ohrazena látkovými stěnami malá čtvercová prostranství a ta byla hlídána učitelskými učedníky, kteří dávali pozor, aby náhodou někdo nevyslechl Vzdělání zadarmo.

Na prvním stanu, který Tonička zahlédla, byl nápis:

Zempis, Zempis, Zempis!

Jen dnes! Hlavní světadíly a okeány!

NAVÍC všechno co byste rádi věděli, o ledovcích.

Jedna penny neb, náhradou k přijmutí,
i jakákoliv základní zelenina!

Tonička toho přečetla dost na to, aby tohle všechno znala, zatímco v duchu usoudila, že muž dávající lekce ze zeměpisu by měl navštívit stánek svého kolegy odvedle, jehož nabídka zněla:

Zázraky čárek a pravopisu

1. Naprostá jistota ve věci čárek.
2. „S“ a „z“ v cizích slovech snadno a rychle.
3. Tajemství středníku ODHALENO!
4. Kde je vhodnější „&“ než obvyklé „a“.
(Malý příplatek).
5. Hrátky se závorkami.

****Přijímáme zeleninu, vejce a použité (ale čisté) tkaniny.****

Další stánek byl vyzdoben obrázky z historie, na nichž byli zachyceni králové, kteří si navzájem uře-

závali hlavy, a podobné povznášející události z historie lidstva. Učitel před nimi byl oblečen v tmavorudé potrhané roucho, lemované vypelichanou králičí kožesinou, a na hlavě měl starý cylindr ozdobený vlaječkami. Měl také malý megafon, který namířil přímo na Toničku.

„Smrt králů v průběhu věků?“ řekl. „Velmi vzdělávací, spousta krve!“

„Ani ne,“ zavrtěla hlavou Tonička.

„No, jeden by *měl* vědět, odkud pochází, slečinko,“ řekl učitel. „Jak jinak by věděl, kam jde?“

„Já pocházím z pradávného rodu Bolavých,“ odpověděla Tonička. „A myslím, že kráčím kupředu.“

To, co hledala, našla nakonec ve stánku ověšeném obrázky zvířat. S potěšením mezi nimi objevila obrázek velblouda. Nabídka zněla:

Užitečná stvoření

Dnes: Náš přítel ježek

Na okamžik se zamyslela nad tím, jak užitečné asi může být to stvoření v řece, ale jak se zdálo, tohle bylo jediné místo, kde to mohla zjistit. Uvnitř budky sedělo na lavičkách několik dětí a čekalo, až začne hodina, ale učitel stál ještě venku v naději, že se mu podaří vyplnit volná místa.

„Zdravím tě, holčičko,“ začal, což byla jeho první velká chyba. „Jsem si jistý, že se *těšíš*, jak se dozvíš všechno o jezcích, že?“

„Tuhle lekci jsem měla vloni,“ odpověděla Tonička.

Muž se k ní naklonil, pečlivě si ji prohlédl a jeho

úsměv zmizel. „Aha, máš pravdu,“ přikývl. „Vzpomínám si. To tys mi dávala všechny ty... zas... zasvěcené malé otázky.“

„Dnes bych se ráda na něco zeptala,“ prohlásila Tonička.

„No, pokud to nebude zase něco jako, jak na svět přichází malý ježek,“ přikývl muž.

„Ne,“ zavrtěla hlavou Tonička. „Je to ze zoologie.“

„Tak ze zoologie, ano? To je dlouhé a obsažné slovo, nemyslíš?“

„Ne, myslím si, že ani ne. Řekla bych, že je to krátké slovo, jehož obsah záleží na tom, kdo ho vyplní. Dlouhé slovo je třeba blahosklonnost.“

Učitelovy oči se zúžily. Děti jako Tonička – to byly špatné zprávy. „Vidím, že patříš k těm chytrým,“ zabručel. „Ale já nevím o žádném učiteli zoologie, který by se pohyboval někde v okolí. Veterinář, to ano, ale ne zoolog. A máš na mysli nějaké konkrétní zvíře?“

„Zelenozubou Jenny. Obludu, která má plnou hubu zubů, pařáty, oči jako talíře na polévku a žije ve vodě,“ odpověděla Tonička.

„Jak velké polévkové talíře? Myslíš velké talíře, co si na ně člověk dává k obědu polévku s kusem chleba nebo rohlíkem, nebo myslíš takové ty malé misky, co dostaneš, když si objednáš jen polévku a salát?“

„Myslím ty polévkové talíře, co měří dvaadvacet centimetrů,“ odpověděla Tonička, která si nikdy v životě nikde neobjednala jen polévku a salát. „Měřila jsem si to.“

„Hmm, tak to je záhada,“ potřásl učitel hlavou.

„Myslím, že žádného takového tvora neznám. Ale jedno ti řeknu – v žádném případě nebude užitečný. Připadá mi, že je vymyšlený.“

„Ano, to jsem si myslela i já,“ přikývla Tonička. „Ale stejně bych se o ní ráda dozvěděla víc.“

„No, tak to zkus támhleto. Je tady nová.“

Učitel ukázal palcem přes rameno, směrem ke konci řady stanů a bud. Stál tam malý černý a poměrně neupravený stan. Nebyly na něm žádné nápisy a už vůbec žádné vykřičníky.

„A co učí?“ zeptala se.

„To nevím,“ odpověděl učitel. „Ona *říká*, že učí myslet, ale nevím, jak by se něco *takového* dalo naučit. Tak, bude to jedna mrkev, díky.“

Když Tonička přišla až k malému stanu, spatřila papírek přišpendlený na přední klopou. Na něm bylo napsáno písmeny, která spíše šeptala než křičela:

DOKÁŽU VÁS NAUČIT NĚCO, CO DLOUHO
NEZAPOMENETE.

KAPITOLA 2

Slečna Klíšťová

Tonička si přečetla nápis a usmála se.

„Aha,“ řekla. Nebylo na co zaklepat, takže řekla hezky nahlas: „Ťuky, ťuky!“

Zevnitř stanu se ozval ženský hlas: „Kdo je tam?“

„Tonička,“ odpověděla Tonička.

„Tonička která?“ pokračoval hlas.

„Tonička, která si nechce dělat legraci.“

„Aha. No, to zní slibně. Pojď dovnitř.“

Zvedla klop stanů. Uvnitř byla tma a také horko a plno. Za malým stolkem seděla kostnatá postava. Měla velmi dlouhý špičatý nos a na hlavě velký černý slamák s kulatým dýnkem, zdobený papírovými květy. K takové tváři se absolutně nehodil.

„Jste čarodějka?“ zeptala se Tonička. „Jestli jste, mně to nevadí.“

„To je ale hodně podivná otázka na začátek rozhovoru,“ řekla žena a zdálo se, že je mírně šokována. „Váš baron tady čarodějky zakázal, to přece víš, a první věc, na niž se mě zeptáš, je: „Jste čarodějka?“ Proč bych měla být čarodějka?“

„No, jste celá v černém,“ odpověděla Tonička.

„Každý může nosit černou,“ odpověděla žena. „To vůbec nic neznamena.“

„A na hlavě máte slamák s květinami,“ pokračovala Tonička.

„No prosím!“ zvolala žena. „A máme to! Čarodějky přece nosí vysoké špičaté klobouky, to přece ví každý, ty hloupé děcko.“

„Ano, ale čarodějky jsou taky velice chytré,“ odpovíděla Tonička odměřeně. Jakési podivné zablesknutí v očích podivné ženy jí řeklo, aby pokračovala. „Musí se maskovat. Nechovají se jako čarodějky. Většinou nevypadají jako čarodějky. A čarodějka, která by se chystala sem přijít, by jistě věděla o baronovi, a proto by si vzala takový klobouk, o jakém každý ví, že ho čarodějky nenosí.“

Žena se na ni upřeně dívala. „To bylo neuvěřitelné množství odůvodnění,“ prohlásila nakonec. „Z tebe by byl dobrý lovec čarodějnic. Víš, že lidé měli ve zvyku čarodějky upalovat? Ať mám na hlavě jakýkoliv klobouk, dokazuje to, že jsem čarodějka, říkáš?“

„No, jistým klíčem je i ta žába, která sedí mezi tím ovocem na klobouku,“ usmála se Tonička.

„Přesně řečeno, jsem ropucha,“ ozvalo se stvoření, které vyhlíželo na Toničku z papírových květin.

„Na ropuchu jsi dost žlutá.“

„Byla jsem trochu nemocná,“ odpověděla ropucha.

„A mluvíš,“ pokračovala Tonička.

„To je jen tvé slovo proti mému,“ řekla ropucha a zmizela mezi papírovými květy. „Nic mi nedokážeš.“

„Nemáš u sebe zápalky, že ne?“ zeptala se Toničky žena.

„Ne-e.“

„Dobrá, dobrá. Jen se ujišťuju.“

Pak nastala tichá přestávka, během níž žena Toničku upřeně pozorovala, jako kdyby se o něčem rozhodovala.

„Jmenuji se,“ začala nakonec, „slečna Klíšťová. A jsem čarodějka. To je pro čarodějku docela dobré jméno, samozřejmě.“

„To narážíte na toho krvežíznivého parazita?“ odpověděla Tonička a nakrčila rozpačitě čelo.

„Prosím?“ podívala se na ni velmi ošklivě slečna Klíšťová.

„Klíšťata,“ vysvětlovala jí Tonička. „Mívají je hodně ovce. Ale když použijete terpentýn –“

„Já tím chtěla říci, že Klíšťová zní hodně jako sevřít v kleštích, a to čarodějky dělají,“ řekla slečna Klíšťová.

„Aha, to jste myslela jako róbust, nebo hříčku se slovy,“ pochopila Tonička.* „V tom případě by bylo mnohem lepší, kdybyste byla paní, jako pí Klová, protože by to bylo tajemnější, nebo pí Ková, protože piky jsou v kartách...“

„No, vidím, že spolu budeme vycházet jako dům a oheň,“ prohlásila slečna Klíšťová. „Možná nebude zachráněných.“

„A vy jste *opravdová* čarodějka?“

„Tak dobrá,“ řekla slečna Klíšťová. „Ano, ano, jsem opravdová čarodějka. Mám mluvící zvíře, sklo-ny opravovat jiným lidem výslovnost – mimochodem, ta hříčka se slovy není róbust, ale rébus, mám neodo-

* Pozn. autora: Tonička přečetla v encyklopedii množství slov, která před ní nikdy nikdo nevyslovil, takže musela jen hádat, jak se vyslovují.

latelnou touhu strkat nos do cizích věcí a – to je fakt – *špičatý klobouk*.“

„Můžu teď pustit péro?“ dotazoval se hlásek.

„Ano,“ přikývla slečna Klíšťová s očima stále ještě upřenýma na Toničku. „Můžeš pustit péro.“

„Já ráda pouštím péro,“ prohlásila ropucha a odplazila se někam za klobouk.

Ozvalo se *cvak* a pomalý zvuk, něco jako *swap, swap, swap*. Střed klobouku se začal pomalu a trhaně zvedat z papírových květín, které nakonec opadaly.

„Ehm...“ odkašlala si Tonička.

„Máš nějaký dotaz?“

Při posledním *swap* se na klobouku vytvořila dokonalá špička.

„Jak můžete vědět, že se teď nedám na útěk a neřeknu to všechno baronovi?“ zeptala se.

„Protože nemáš tu nejmenší chuť to udělat,“ řekla slečna Klíšťová. „Dokonale tě to okouzlo. Ty chceš být čarodějkou, nemám pravdu? A nejspíš bys taky ráda létala na koštěti, že?“

„Ó ano, prosím!“ Často snila o tom, jak létá. Další slova slečny Klíšťové ji vrátila zpět na zem.

„Opravdu? Nosíš ráda silné, opravdu silné spodní kalhoty? Věř mi, že když já už *musím* někam letět, беру si na sebe dvoje vlněné a na ně pak kalhoty ze silného plátna, což není příliš ženské, bez ohledu na to, kolik kraječek si na ně našiješ. Tam nahoře bývá po čertech chladno. Na to lidé zapomínají. A pak, koště má štětiny. Neptej se mě na štětiny. O štětinách já mluvit nebudu.“

„Ale můžete přece použít zaklínadlo pro zahřátí, ne?“ podivila se Tonička.

„To bych mohla. Jenže čarodějky takové věci nedělají. Jak jednou použiješ magii k tomu, aby ses zahřála, začneš ji používat i k jiným věcem.“

„Ale není to právě to, co se od čarodějek –“ začala Tonička.

„Jak se jednou o magii poučíš, myslím tím, že se ji *naučíš* znát, naučíš se o ní *všechno*, co se naučit můžeš, pořád ještě ti zbude naučit se tu nejdůležitější lekci,“ řekla slečna Klíšťová.

„A to je co?“

„Nepoužívat ji. Čarodějky obvykle nepoužívají magii, dokud opravdu nemusí. Je to těžká práce a ještě hůř se kontroluje. My děláme věci jinak. Čarodějky si dobře všímají všeho, co se děje kolem. Čarodějky používají mozek. Jsou si jisté samy sebou. Čarodějky u sebe *vždycky* nosí kousek provázku –“

„Já u sebe *vždycky* nosím kousek provázku!“ oznámila jí nadšeně Tonička. „Ten se *vždycky* hodí.“

„Výborně. I když čarodějnictví si vyžaduje víc než jen kousek provázku. Čarodějky nacházejí potěšení v drobnostech. Čarodějky nahlízejí do věcí a vidí za ně. Čarodějky dohlédnou dál než ostatní. Čarodějky vidí věci i z druhé strany. Čarodějka *vždycky* ví, kde je a *kdy* je. Čarodějka by si všimla Jenny Zelenozubé,“ dodala. „Co se stalo?“

„Jak víte, že jsem potkala Jenny Zelenozubou?“

„Možná to bude tím, že jsem čarodějka,“ odpověděla slečna Klíšťová.

Tonička se rozhlédla po stanu. Nebylo tam nic moc k vidění, dokonce ani teď, když už si její oči zvykly na částečnou temnotu. Zvuky vnějšího světa byly filtrovány těžkou látkou.